

Pave Frans – bedring, men ingen løsning for en kirke i krise

Pope Francis – an Improvement, but no Solution for a Church in Crisis

Ola Tjørhom

Professor emeritus, Universitetet i Agder

ola.tjorhom@uia.no

Sammendrag

Kritiske ytringer om pave Frans framsettes som regel på konservativt og tradisjonistisk katolsk hold. Denne artikkelen sikter på å presentere en progressivt fundert kritikk av det nåværende pontifikatet. Frans krediteres for gode intensjoner, pastoralt lederskap og motstand mot klerikalistiske holdninger. Men da han ikke har maktet – og kanskje heller ikke tilstrekkelig klart ønsket – å endre kirkens utdaterte hierarkiske struktur, er han ingen løsning på de store utfordringene Den katolske kirke lenge har stått overfor. Artikkelen har et aktuelt og kritisk sikte, og den preges i større grad av normative vurderinger enn mange andre faglige bidrag i dag.

Nøkkelord

Den katolske kirkes nyere utvikling, paveembetet, en hierarkisk kirkestruktur, Det andre vatikankonsil, behov for reform og fornyelse

Abstract

Critical assessments of Pope Francis originate in most cases from conservative and traditionalist Catholics. This article aims at a progressively founded criticism of the current pontificate. Francis is credited for good intentions, pastoral leadership, and a refutation of clericalism. However, he has not succeeded – and probably also not adequately wanted – to change the obsolete hierarchical structure of the church. He is, thus, no solution to the challenges the Catholic Church has been facing for several decades. The article has an actualizing and critical intention; it includes more normative perspectives than quite a few other contemporary scholarly contributions.

Keywords

Developments in the Catholic Church, the Papal Office, Hierarchical Church Structures, the Second Vatican Council, Need for Reform and Renewal

Drøyt sju år etter at han ble valgt, er pave Frans fortsatt svært populær – både i kirkelig sammenheng og innenfor en breiere offentlighet. Mens media kan være brutale i omtalen av andre kirkeledere, applauderes det med få unntak ukritisk for Frans. Dette gjelder også her til lands – ikke minst de kristne avisene *Vårt Land* og *Dagen*, som begge har en markant antikatsk fortid. Interne kritiske ytringer mot paven stammer primært fra konservative og tradisjonistiske katolske miljøer. Blant progressive katolikker dukket tilløp til kritikk opp etter overgrepstoppmøtet i Vatikanet i 2019 og Amazonas-synoden i 2020. Jubelen holder likevel stand, ofte kombinert med forsøk på å posisjonere paven som «radikal».

Jeg deler noe av begeistringen for Frans. Han er et klart framskritt i forhold til flere tidligere innehavere av embetet. Som person gjør han et positivt inntrykk. Og siden valget i mars 2013 har han forfektet et pastoralt, empatisk og sosialt engasjert lederskap. Men spørsmålet er om dette er nok. Sett i lys av de problemene Den katolske kirke står – og lenge har stått – overfor, oppviser det nåværende pontifikatet økende tegn på utilstrekkelighet. Etter min mening er Frans en bedring, men ingen løsning for en kirke i krise.

Den ukritiske holdningen til paven blant liberale katolikker er påfallende. Siktet med denne artikkelen er å redegjøre for sentrale momenter i en progressivt fundert kritikk av pontifikatet til Frans, også som en påminning om teologiens kritiske oppgave. Forfatteren er en tidligere konvertitt som etter 15 år i Den katolske kirke «rekonverterte» til Den norske kirke i 2018. Uten å gjøre det til et hovedtema nevner jeg at økende skuffelse over dagens pave var en medvirkende årsak til denne kirkelig-konfesjonelle akrobatikken.¹

Kirkens krise – historiske røtter og aktuelle trekk

De seksuelle overgrepene er det sterkeste utslaget av den krisen som har bygget seg opp på katolsk hold, spesielt siden 1980-tallet. Tusener på tusener av barn ble ofre for grovt seksuelt misbruk, i hovedsak begått av prester. Vi har fremdeles trolig bare sett toppen av isfjellet her. Det katolske lederskapets forsøk på å feie problemene under teppet er nesten like sjokkerende som overgrepene. Forbrytelser ble tilslørt gjennom rene løgner, mens mange overgripere ble skyttet videre til nye menigheter hvor misbruket vedvarte.

De seksuelle overgrepene er imidlertid ikke det eneste problemet Den katolske kirke står overfor. Tragedien inngår i og henger sammen med flere andre akutte forhold. I sum framstår kirkens krise som målestokk når det nåværende pontifikatet skal vurderes. Jeg nøyer meg her med å nevne tre viktige utfordringer som Frans må forholde seg til.²

En utdatert hierarkisk struktur

Den katolske kirke tviholder fortsatt på en hierarkisk struktur som lenge har vært overmoden for endring.³ Mens konservative katolikker hevder at denne strukturen er gudgitt («Gud er ingen demokrat»), er den i sak basert på avleggs politisk tankegods fra det romerske senatet og 1700-tallets europeiske hoffkultur. Paven er suveren monark i Vatikanstaten og «ufeilbarlig» kirkeleder. Siden ultramontanismens klimaks mot slutten av det 19. og begynnelsen av det 20. århundre, har papalismen knapt noen gang vært mer dominerende enn i de siste 30–40 årene. Dette bekreftes av et enormt pavefokus med glorifiserende trekk, samt en ekspanderende *creeping infallibility*. Utover pavens status omtales kardinalene som kirkens «prinser», biskopene som «prelater», og kurie betyr rett og slett «hoff». Alt dette inngår i det Yves Congar betegnet som *hiérarchologie*.⁴

Den hierarkiske mentalitetens viktigste negative konsekvens er at lekfolket, de som vet best hva det vil si å leve i dagens verden, avspises med beskjedne statistroller. Alle avgjørende

-
1. Artikkelen drøfter primært utviklingen fram til utgangen av august 2020. Jeg medgir at begrep som «progressiv» og «radikal», «konservativ» og «reaksjonær» har noe sjablongmessig over seg når de brukes til å beskrive katolske posisjoner. Men det finnes ingen bedre alternativer når aktuelle holdninger skal framstilles.
 2. Den følgende framstillingen er i stor grad basert på Ola Tjørhom, *Fornyelsen som forsvant: Et kritisk blikk på Den katolske kirkes utvikling fra 1850 til i dag* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014).
 3. Til den hierarkiske kirkestrukturens historiske bakgrunn og aktuelle implikasjoner, jf. Michael Lacy og Francis Oakly (red.), *The Crisis of Authority in Catholic Modernity* (New York: Oxford University Press, 2011).
 4. Se Yves Congar, *Jalons pour une théologie du laïcité* (Paris: Cerf, 1953), 42 ff.

beslutninger fattes av aldrende sølibatære menn, med pavelig stadfestelse. Dette rammer primært kvinnene, kirkens ryggrad. Få, om noen andre kirkesamfunn tilbyr kvinnelige medlemmer så begrenset armslag som katolisismen. Problemet kommer klarest til syne på styringsplanet og innenfor kurien. På det pavelige flyet hjem fra Rio de Janeiro 29. juli 2013 sa Frans at «kvinner er viktigere enn biskoper». Som vi skal se, har dette utsagnet ikke ført til omfattende endringer når det gjelder kvinnes stilling på katolsk hold.

En massiv antimoderne arv

«Antimodernisme» har ennå betydelig gjennomslag innenfor katolisismen. Begrepet avspeiler at fienden, feilaktig, ble identifisert som modernisme – en nyskapende kunstnerisk retning. Den katolske «antimodernismen» favnet mye videre. De viktigste opphavsmennene var Pius IX (pave 1846–1878) og Pius X (1903–1914). Førstnevnte kjempet innbitt mot idealene fra 1700- og 1800-tallets revolusjoner og brukte det som argument for å sikre at Det første vatikankonsil godtok dogmet om pavelig «ufeilbarlighet» i 1870.⁵ Ifølge Pius X var «modernismen» «alle heresiers mor». Et bredt antimoderne felttog ble lansert i syllabusen *Lamentabili sane* og encyklikaen *Pascendi Dominici gregis*, begge fra 1907.⁶

For de antimoderne pavene var demokrati og allmenn stemmerett, liberalisme og folkelige bevegelser, religionsfrihet og historisk bibelforskning akutte trusler. Alt slikt måtte bekjempes – ikke bare internt i kirken, men også eksternt i samfunnet. Det skjedde gjennom banal retorikk og uforsonlig konfrontasjon. Pius XII (1939–1958) trakk skjebnesvangre politiske følger av den antimoderne arven. Pavens angst for kommunisme og sosialisme førte til traktater med nazistiske og fascistiske stater før og under andre verdenskrig. Denne politikken ble videreført i den kalde krigens første faser, blant annet i form av messeeks-kommunikasjon av katolske medlemmer av kommunistiske partier.⁷

I dag fastholdes «antimodernismen» primært på tradisjonalistisk hold, noen ganger knyttet til ekstreme virkemidler.⁸ Bevegelser som Opus Dei, hvor delvis «moderne» former kombineres med tradisjonalistisk innhold, har sterkere innflytelse.⁹ Disse strømningene fremmes også av religiøs nostalgi, ikke minst blant konvertitter. På kirkens ledelsesplan har deler av kurien lenge vært en antimoderne bastion. Blant de siste tiårenes paver har slike innslag artet seg som mer moderate. Men Johannes Paul II (1978–2005) og Benedikt XVI (2005–2013) kamp mot «relativismens diktatur» avspeiler klare «antimodernistiske» tilbøyeligheter. Dette var et spesielt viktig anliggende i Benedikts pontifikat.

Marginalisering av Det andre vatikankonsil

Vaticanum II (1962–1965) er Den katolske kirkes eneste offisielle moderniseringsframstøt i nyere tid. Det uventede initiativet kom fra pave Johannes XXIII (1958–1963) og ble møtt med intens motstand innenfor kurien. Han var ikke entydig «moderne»; etterfølgeren Paul

5. Jf. John O'Malley, *Vatican I: The Council and the Making of the Ultramontane Church* (Cambridge, MA: Belknap/Harvard University Press, 2018).

6. Se David Schultenover, *A View from Rome: On the Eve of the Modernist Crisis* (New York: Fordham University Press, 1993) og Peter Neuner, *Der Streit um den katholischen Modernismus* (Frankfurt am Main: Insel, 2009).

7. Jf. John Cornwell, *Hitler's Pope: The Secret History of Pius XII* (London: Viking/Penguin, 1999). Se også David Kertzer, *The Pope and Mussolini: The Secret History of Pius XI and the Rise of Fascism in Europe* (New York: Oxford University Press, 2014) – hvor bl.a. Lateran-traktaten mellom Pius XI og Mussolini fra 1929 drøftes.

8. Se Wolfgang Beinert (red.), *Vatikan II und Pius-Brüder: Anatomie einer Krise* (Freiburg: Herder, 2009) og Michael Cueno, *The Smoke of Satan: Conservative and Traditionalist Dissent in Contemporary American Catholicism* (New York: Oxford University Press, 1997).

9. Jf. John Allen, *Opus Dei: The Truth about Its Rituals, Secrets and Power* (New York: Penguin, 2005).

VI omtales gjerne som «den første moderne pave».¹⁰ Men Johannes, som gjorde seg fortjent til tilnavnet «den gode paven», ønsket en gjennomgripende *aggiornamento* – oppdatering – innenfor kirken, framfor alt med sikte på forsoning med den moderne verden.

Konsilets beslutninger preges av visse spenninger. De la likevel grunnlaget for en revolusjonerende fornyelse innenfor en institusjon som fremdeles framsto som overveiende anti-moderne. Kirkens vinduer mot verden ble slått opp, mange steder på vidt gap. Store grupper av lekfolket, sammen med prester og særlig ordenssøstre, følte at de kunne puste fritt. Den hierarkiske strukturen ble modifisert, messen ble fornyet som fellesskapshandling, og et solidarisk nærvær i samfunnet fikk gjennomslag. Det er bemerkelsesverdig at en så stor og topp-tung organisasjon kunne åpne for så brei fornyelse på så kort tid.¹¹

Tradisjonalistenes kamp mot Det andre vatikankonsil ble imidlertid intensivert. Og Paul VIs encyklika *Humanae vitae* (1968), som avviste all «kunstig» prevensjon, ble – med rette – betraktet som et svik mot fornyelsen. Etter dette inntok Johannes Paul II og Benedikt XVI pave stolen. For førstnevnte var Vaticanum II ingen prioritet. Sistnevnte forfektet en distinkt, om enn forholdsvis mildt formulert tilbaketrekking fra de konsiliære idealene. I dag framstår konsilet i beste fall som marginalisert, i verste fall som glemt. Dermed fikk antimoderne holdninger nok en gang solid fotfeste. Den katolske kirke er fortsatt en institusjon som sliter med å håndtere dype endringer og tilsvarende dyp fornyelse.

De tre nevnte utfordringene er avgjørende for å forstå dagens katolske krise. Hvordan har så Frans respondert her? Når det gjelder den hierarkiske strukturen, var starten lovende. Rett etter valget ble det annonsert at en bredt anlagt strukturreform ville bli presentert. Pavens gjennomgående kritikk av klerikalismen aktualiserer behovet for en slik reform. Det hele har imidlertid kokt ned til forholdsvis overflatiske justeringer i Vatikanets organisasjon. Til tross for hyppige lekkasjer venter vi ennå på den nye konstitusjonen for den romerske kurien. På andre områder har reformtiltak enten stoppet opp på halvvegen eller uteblitt fullstendig. En merker seg spesielt at det monarkiske paveembetet, hierarkiets absolutte toppunkt, aldri har blitt tematisert som noe som behøver fornyelse.

Dernest: Frans er slett ikke «antimodernistisk» på samme måte som Pius-pavene. Men han framstår heller ikke som utpreget «moderne», i hvert fall ikke teologisk eller læremessig sett. Og selv om paven ikke oppviser tegn på motstand mot Vaticanum II, er konkrete henvisninger til konsiliære impulser merkelig fraværende i uttalelsene hans. Her blir vi avspist med allmenne og temmelig vage antydninger. Tilhengernes forsøk å framstille Frans som en trofast forkjemper for konsilets teologi blir følgelig misvisende.

Dette tilsier at pavens agering i forhold til fundamentale årsaker til dagens katolske krise er langt fra overbevisende. Nå har han måttet forholde seg til en sterk reaksjonær opposisjon. Utfallene mot Johannes XXIII da han meddelte at et fornyelseskonsil ville bli innkalt, var imidlertid sterkere. Og til tross for stor popularitet synes Frans å mangle forgjengerens vennlige og sjarmerende, men samtidig robuste og resolute fasthet. Med disse iakttagelsene som utgangspunkt vil jeg se nærmere på Frans' pavegjerning.

10. Se her de to pavebiografiene til Peter Hebblethwaite, *John XXIII: Pope of the Council* (London: HarperCollins, 1983) og *Paul VI: The First Modern Pope* (London: HarperCollins, 1993).

11. Til Vaticanum II og konsilets følger, jf. bl.a. Otto Hermann Pesch, *Das zweite Vatikanische Konzil: Vorgeschichte – Verlauf – Ergebnisse – Nachgeschichte* (Würzburg: Echter/Topos, 2001) og John O'Malley, *What Happened at Vatican II* (Cambridge, MA: Belknap/Harvard University Press, 2008).

Utviklingstrekk i det nåværende pontifikatet

Da Jorge Mario Bergoglio i mars 2013 ble valgt som Benedikt XVIIs etterfølger og den 266. pave, var jeg optimistisk. Rykter verserte om at Frans hadde stoppet oppdressinga i fulle regalier før møtet med folket på Petersplassen med ordene «karnevalet er over». Dette varslet endring med tanke på det staffasjemakeriet paveembetet har vært omgitt av. En ny pavelig og kirkelig stil syntes å være undervegs. I tillegg kom Bergoglios ekte omsorg for verdens fattige. Og aller viktigst: Strukturelle reformer ble plassert høyt på agendaen. Varslet dette at ignorerte fornyelsesimpulser fra Vaticanum II og den litt brokete, men frigjørende postkonsiliære perioden kunne få ny aktualitet? Ville kirkens hierarkiske struktur og antimoderne arv i hvert fall bli nedtonet? Siktet Frans på å slepe til og med den romerske kurien inn i det 21. århundre? Hadde en ny Johannes XXIII inntatt pavestolen?

Det er komplisert å endre kursen til en kirke med 1,2 milliarder medlemmer, hvorav mange synes at reform er en dårlig idé – eller noe protestanter bedriver. Bergoglios politiske omdømme fra Argentina under juntaen var dessuten langt fra perfekt. Jeg våget likevel å håpe, sammen med millioner av katolikker som lengtet etter forandring og fornyelse. Men for å gjøre en lang historie kort: Håpet ble gradvis svekket, for til sist å forsvinne.

Konklusjonen var at vi satt igjen med en pave som, til tross for god vilje, ikke maktet å levere med henblikk på kirkens viktigste utfordringer. Det nåværende pontifikatet har fungert bedre eksternt enn internt. Disse synspunktene utdypes i fortsettelsen.¹²

Laudato si' som høydepunkt

Selv om den såkalte miljøencyklikaen *Laudato si'* fra mai 2015 kanskje er litt oppskrytt, utgjør den et høydepunkt i pontifikatet til Frans.¹³ Jeg begrenser meg her til å nevne tre momenter som fortjener oppmerksomhet: (i) Forsøket på å holde sammen vern av en såret jord med omsorg for verdens fattige og undertrykte. (ii) Den velbegrunnede kritikken av nyliberal markedstenkning og en destruktiv konsumkultur. (iii) En tilsvarende kritikk av antroposentriske innslag i den kristne tradisjonen – som undergraver skaperverkets verdi, og overser at uten det skapte og oss skapninger er det rett og slett ikke noe å frelse.

Men encyklikaen har også svakheter. Framstillingen av miljøkrisens underliggende årsaker og de konkrete løsningsforslagene som blir lansert, er mangelfulle. Paven gjør en bedre jobb i å beskrive problemet enn å peke på løsninger. De fattige betraktes primært som mottakere av barmhjertighet, ikke som aktive pådrivere i sin egen frigjøringskamp. Problematisk sider ved kirkens sosiallære, som forbudet mot «kunstig» prevensjon og blokkeringen av en effektiv familieplanlegging, blir videre fastholdt. Til og med den allestedsnærværende kampen mot «relativisme» dukker opp i paragraf 122 f.

Et annet problem er at kritikken mest rettes mot verden og dens klimasynder, mens påkrevde kirkelige tiltak i vesentlig grad glimrer med sitt fravær. Fokusering på andres feilgrep i stedet for egne forsyndelser er et gjengs innslag i mye katolsk retorikk. En endring kom til syne her da encyklikaens femårsjubileum skulle markeres, med stor ståhei, i mai og juni 2020. Nå ble også katolske institusjoner oppfordret til å sikre karbonnøytralitet og redu-

12. Det finnes en mengde litteratur om pontifikatet til Frans, men mange av bidragene er overflatiske og totalt ukritiske. Jeg nøyer meg med å henvise til to passable titler: Massimo Faggioli, *Pope Francis: Tradition in Transition* (Mahwah, NJ: Paulist Press, 2012) og Austen Ivereigh, *Wounded Shepherd: Pope Francis and his Struggle to Convert the Catholic Church* (New York: Holt/Macmillan, 2019).

13. Hele teksten kan leses her: http://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html (nedlastet 16.6.2020). Til encyklikaens innhold, se Vincent Miller, *The Theological and Ecological Vision of Laudato Si': Everything is Connected* (New York: Bloomsbury/ T&T Clark, 2017) og Kewin Irwin, *A Commentary on Laudato Si': Examining the Background, Contributions, Implementation, and Future of Pope Francis's Encyclical* (Mahwah, NJ: Paulist Press, 2017).

serte utslipp. Frans ønsker tydeligvis å profilere pontifikatet sitt gjennom *Laudato si*?. Det må ønskes velkommen, i sum overgår uttalelsens sterke sider dens mangler.

Den seksuelle overgrepskrisen

Overgrepskrisen er den mest akutte interne utfordringen for Frans. Tusener på tusener av barn og unge har blitt rammet av sjokkerende mishandling. Rapporter som dokumenterer utviklingen i USA, viser at overgrepene økte på 1960-tallet, toppet seg på 70- og 80-tallet, men sank etter 1995. Troverdige anklager mot ca. fem prosent av periodens aktive prester foreligger. I noen tilfeller er ofrene under to år. Penetrering inngår i 25 prosent av sakene. Dette pågikk mens katolske prelater på nasjonalt og kurialt plan var opptatt med å tilsløre forbrytelsene. Drøyt 40 amerikanske biskoper og ti av kirkens kardinaler har blitt tvunget til å gå av på grunn av egne overgrep eller forsøk på å skjule andres misgjerninger.¹⁴

Alt tyder på at Frans ble dypt rystet da han innså overgrepskrisens enorme omfang. Og han har forsøkt å bøte på den uretten som ble begått. Men paven handlet altfor seint. Mye tyder på at han hadde blitt orientert om graverende tilfeller, som anklagene mot kardinal Theodore McCarrick og flere chilenske biskoper, lenge før disiplinære reaksjoner ble iverksett. Frans har ofte respondert med påstander om at situasjonen er like ille eller verre på annet hold, som om det skulle være en holdbar unnskyldning for kirken.

Det såkalte overgrepstoppmøtet i Vatikanet i februar 2019 førte til forunderlig få konkrete tiltak. Frans' mangelfulle håndtering av krisen bekreftes av reaksjonene fra ofrene og deres pårørende. I et intervju med *The Guardian* 24. februar 2019 uttalte Anne Barrett Doyle fra BishopAccountability.org følgende: Pavens lange avslutningstale var breddfull av «recycled rhetoric», dermed opphevet han «the tiny bit of progress that possibly [had been] achieved» på «toppmøtet». De som måtte tro at den katolske overgrepskrisen er forbi, bør tro om igjen. Her står Frans fortsatt overfor en avgjørende test på troverdighet.

Tradisjonell, konservativ teologi

Kategorier som «konservativ» og «radikal» passer i begrenset grad på nåværende pave. Men hans teologi kan ikke betegnes som fornyende. Her handler det om tradisjonell, folkelig katolisisme med få, om noen progressive trekk. Inflasjonen i helgenkåringer fortsetter på Johannes Paul IIs nivå. Mens sistnevnte i løpet av 26 år rakk 111 kanoniseringer, kan dagens pave – etter sju år – vise til hele 55 fullførte prosesser. I begges tilfelle er bastant mariologi et sentralt innslag. Frans har utnevnt den palestinske tenåringsjenta Maria til «mor» for likt og ulikt; i en twittermelding fra januar 2019 ble hun omtalt som vår første «influenser». Han har videre hyppig bekreftet konservative utspill fra forgjengerne, som Paul VI's *Humanae vitae* og Johannes Paul IIs apostoliske brev *Ordinatio sacerdotalis*.¹⁵ En fortsatt tiltrengt reform av messen, etter tilbakeslagene under Benedikt XVI, har dessuten uteblitt.

Med stikk motsatte intensjoner forsøker både reaksjonære og progressive katolikker å framstille Frans som en teologisk «liberaler». Selv om paven er alt annet enn liberal, har dette bildet festet seg i offentligheten. Det skyldes ofte misforståelser, jeg nevner et eksempel: Når den apostoliske ekshortasjonen *Amoris laetitia* ble lansert i mars 2016, etter intense debatter

14. En redegjørelse for overgrepskrisens *facts and figures*, blant annet basert på aktuelle rapporter, finnes i Ola Tjørhom, «Den katolske overgrepskrisen: Feilslått håndtering av et akutt problem», *Nytt Norsk Tidsskrift* 36, nr. 3 (2019): 192–203, DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2019-03-03>. Se også Richard Sipe, Thomas Doyle og Patrick Wall, *Sex, Priests and Secret Codes: The Catholic Church's 2000-Year Paper Trail of Sexual Abuse* (Los Angeles: Volt Press, 2016).

15. Jeg har tidligere vært inne på *Humanae vitae* fra 1968. I *Ordinatio sacerdotalis* fra 1994 slår Johannes Paul II fast at ordinasjon av kvinner er utelukket for all evighet på katolsk hold, til og med som tema for diskusjon.

om skilte og gjengiftede katolikker skulle få motta nattverden, lovpriste også norske medier Frans for å ha gjort dette mulig. Men ekshortasjonen er langt fra klar på dette punktet, og paven har aldri ryddet opp i forvirringen. I henhold til fremdeles gjeldende bestemmelser skal personer som er gift på ny, normalt ikke motta sakramentet.¹⁶

Et berømt utsagn om homofiles situasjon til journalister om bord på det pavelige flyet på veg hjem fra Rio de Janeiro i juli 2013 – «who am I to judge ...» – peker i samme retning. Hvem vet hva dette skal bety med tanke på Den katolske kirkes praksis? Knappt noen, trolig ikke engang Frans selv. Pavens nylige åpning for en lov som gir rom for borgerlig inngåtte partnerskap mellom likekjønnede, preges av tilsvarende uklarhet. Det er høyst forståelig at LHBT-katolikker hilser utsagnet velkommen, men Frans har ikke endret kirkens offisielle lære på dette feltet.

Her aner vi et kjennetrekke ved det nåværende pontifikatet: En vaghet eller et muligens intendert tvetydig språk som sikter på å behage flest mulig. Dette er ikke nødvendigvis uttrykk for opportuniste, det kan signalisere et ønske om å være forenende. Og en viss tve-tydighet kan være en lise, religiøs tro er ikke matematikk. Men kirken har et problem hvis en «ufeilbarlig» pave kan tolkes på forskjellig, kanskje til og med kontrært vis. Frans har ofte forårsaket forvirrende uklarhet.

Synodalitet, strukturer – og fraværet av en progressiv opposisjon

Det hevdes at synodalitet, nylig valgt som hovedtema for bispesynoden i 2022, er et sentralt anliggende for pave Frans. Dette korresponderer med hans ønske om å framstå som en lyttende pave. Jevnlige synoder for biskoper ble innført av Paul VI i 1965, som en følge av Vaticanum IIs fokusering på kollegialitet. Under Johannes Paul II og Benedikt XVI spilte denne tanken en beskjedne rolle. En revitalisering og utvidelse av praksisen ville være et viktig skritt framover. Pave Frans' første bidrag her, den såkalte familiesynoden i 2015, brakte imidlertid lite nytt – i form så vel som innhold. Det skyldes blant annet at personer som lever i faktiske familier, knapt var til stede på bispesynoden. Fjorårets Amazonas-synode hadde et lovende utgangspunkt, men endte i forvirring på flere punkter.

Amazonas-synoden og kvinnelige diakoner

Synoden for Amazonas-regionen fant sted i oktober 2019, paradoksalt nok i Vatikanet.¹⁷ Møtets dagsorden var brei, den spente fra interne katolske utfordringer i regionen til den ødeleggende rovdriften på regnskogene – ikke minst under Brasils nåværende president Jair Bolsonaro. *Laudato si'* sto sentralt i synodens bakgrunn; Frans så trolig for seg drøftingene som en markering og aktualisering av den mye omtalte encyklikaen fra 2015. Men allerede i forberedelsesprosessen dukket flere andre spørsmål opp, og enkelte av disse utfordret kirkens lære og praksis. Det gjelder ønsket om å ordinere gifte menn (*virī probati*) for å bøte på regionens enorme prestemangel, samt en gjenåpning for kvinnelige diakoner.

I synoderapporten oppfordres paven til å iverksette begge disse reformene.¹⁸ Men da svaret hans kom, i form av den postsynodale ekshortasjonen *Querida Amazonia* av 2. februar

16. *Amoris laetitia*s tekst kan leses her: https://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20160319_amoris-laetitia_en.pdf (nedlastet 17.6.2020).

17. Mer informasjon om synoden er tilgjengelig på dens hjemmesider <http://www.sinodoamazonico.va/content/sinodoamazonico/en.html> (sist nedlastet 17.6.2020).

18. Rapporten har tittelen *Amazonia: New Paths for the Church and for an Integral Ecology*. Dette viktige dokumentet kan leses her: <http://www.sinodoamazonico.va/content/sinodoamazonico/en/documents/final-document-of-the-amazon-synod.html> (nedlastet 17.6.2020).

2020, fikk synodens oppfordringer ikke gjennomslag.¹⁹ I stedet konkluderes det med en lang, og etter mitt syn temmelig malplassert, proklamasjon av Maria som «Amazonas-regionens mor». Dette er knapt overraskende. Den påstått «radikale» paven har gjentatte ganger bekreftet sølibatet og avvist at kvinner kunne inneha «sakramentale embeter». *Querida Amazonia* ble likevel møtt med stor skuffelse – fra regionens befolkning, men også enkelte av pavens støttespillere. Frans synes ikke å ha forstått misnøyen. I en relativt amper muntlig tilbakemelding kritiserte han noe han kalte vestlige «katolske eliter» og ga klar beskjed om at de som ønsket kvinnelige diakoner, «kunne gå annensteds».

Det nåværende pontifikatets vankelmodighet kommer tydelig til syne i håndteringen av spørsmålet om å gjenåpne diakonatet for kvinner.²⁰ Dette har solid bibelsk og patristisk basis. Føbe er den eneste som eksplisitt betegnes som diakon i NT (jf. Rom 16,1), mens kvinnelige diakoner omtales allerede i brevvekslingen mellom Plinius den yngre og keiser Trajan (ca. 112). Påstander om at det her er snakk om «ikke-ordinerte» kvinner, er feilslåtte. Når Den katolske kirke likevel avviser denne praksisen, beror det på at en har redusert diakontjenesten til et forstadium for presteembetet. Det katolske lederskapet, inkludert Frans, frykter at kvinnelige diakoner vil bane veg for kvinnelige prester.

En første kommisjon for å revurdere spørsmålet ble sammenkalt i 2016. Mange, kanskje også paven, var lettet da gruppen ikke kom fram til en felles konklusjon. Etter uroen i kjølvannet av Amazonas-synoden ble en ny kommisjon oppnevnt i april 2020. Flere av dens medlemmer har imidlertid gitt uttrykk for tvil angående kvinnelige diakoners legitimitet, og ingen av dem har støttet en gjenåpning av diakonatet for kvinner. Sett på denne bakgrunn vil det være overraskende hvis den nye gruppen skulle foreslå store endringer her.

Den tyske synodale prosessen – en tapt mulighet?

En omfattende synodal prosess pågår nå i Den katolske kirke i Tyskland, omtalt som *der synodale Weg*.²¹ Prosessen ble lansert av de tyske biskopene i mars 2019, dels som et forsøk på å lege sårene etter overgrepskrisen og dels for å sikre rom for aktiv medbestemmelse fra lekfolkets side. Fire sesjoner er planlagt, med ca. 230 deltakere hver gang. Det første møtet har allerede blitt gjennomført, på vellykket vis. Fortsettelsen ble bremsset opp på grunn av koronautbruddet. Mens lekfolk har spilt en marginal – eller ingen – rolle på tidligere synoder innenfor Den katolske kirke, er omtrent halvparten av deltakerne her valgte leke. Prosessen ledes av et presidium som består av to biskoper og to lekrepresentanter, derav en kvinne. Alle kirkemedlemmer har mulighet til å fremme forslag. Hovedsiktet med *der synodale Weg* er å involvere flest mulig katolikker i en åpen dialog om kirkens framtid.

Et liknende initiativ er under utvikling i Australia. Jeg kan ikke gå inn på dette i detalj, men nøyer meg med å vise til den grundige forberedelsesrapporten *The Light from the Southern Cross: Promoting Co-Responsible Governance in the Catholic Church in Australia*, datert 1. mai 2020.²² Her foreslås blant annet en obligatorisk rådsstruktur på menighets- og bispedømmeplan, samt sterkere lek innvirkning på bispevalg. I en bekreftende presentasjon

19. Teksten finnes her: http://www.vatican.va/content/francesco/en/apost_exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20200202_querida-amazonia.html (nedlastet 17.6.2020). Ekshortasjonen avspeiler en defensiv og ikke spesielt lyttende – eller synodalt innstilt – pave.

20. Til kvinnelige diakoner, jf. Phyllis Zagano, *Women: Icons of Christ* (Mahwah, NJ: Paulist Press, 2020).

21. For mer detaljert informasjon, se prosessens nettside <https://www.synodaler.weg> (nedlastet 18.6.2020). Se også Ann Kathrin Preckel, *Der synodale Weg* (Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 2020).

22. Rapporten var i utgangspunktet konfidensiell, men kan leses her: <https://johnmenadue.com/wp-content/uploads/2020/06/03-FINAL-Southern-Cross-Report-010520-Single-Page-Copy.pdf> (nedlastet 18.6.2020). Dokumentet er på 208 sider og inneholder 86 konkrete og bredt begrunnede forslag til kirkeledelsen.

peker professor Richard Gaillardetz fra Boston College på at den australske rapporten kan «contribute to translating Pope Francis' soaring rhetoric about a synodal Church into an institutional reality».²³ Prosessene i Tyskland og Australia har en rekke likhetstrekk, formelt så vel som innholdsmessig. I begge tilfeller legges det stor vekt på impulser fra Vaticanum II, særlig konsilets dynamiske og inkluderende omtale av kirken som Guds folk.

Der synodale Weg er etter mitt syn det mest løfterike som pågår innenfor Den katolske kirke for tiden, mens det australske initiativet kan bidra til at reformtankene får breiere gjennomslag. I Tyskland har reaksjonene på prosessen vært overveldende positive blant kirkens medlemmer, innenfor offentligheten og – stort sett – blant prester og biskoper. Kardinal Reinhard Marx, nylig avgått president for Den tyske bispekonferansen, har gitt fornyelsesframstøtet solid autoritet. Kritikken til Gerhard Müller, tidligere prefekt for Troskongregasjonen, må karakteriseres som spesiell. Han hevdet at prosessen minner om Hitlers annullering av Weimar-forfatningen i 1933, som inngang til De lange knivers natt 30. juni 1934. Müllers utfall førte til økt oppslutning om *der synodale Weg*.

Frans' reaksjoner har vært moderate, men samtidig klart reserverte. I et langt brev til Tysklands katolikker av 29. juni 2019 advarte han mot en tysk *Alleingang* hvor «vårt globale fellesskap tapes av syne».²⁴ Her synes den synodalt innstilte paven å være mindre åpen for faktiske synoder. *Querida Amazonia* peker i samme retning. En spør seg hva hensikten med å oppmuntre til synodalitet er, hvis en knapt er villig til å lytte til synodenes votum. Slikt svekker pavens troverdighet på dette feltet og underminerer læren om *sensus fidelium*, de troendes tilslutning. Responsen fra Frans fungerer snarere som et nedslående ekko av den sedvanlige katolske spenningen mellom paveembetet og synoder eller konsiler.²⁵ Når paven ytrer seg om synodalitet, blir dessuten kvinnene i stor grad plassert utenfor radaren.

På katolsk hold krever alle synodale beslutninger pavelig godkjenning. Dermed blir det usikkert hva prosessene i Tyskland og Australia vil føre til, i hvert fall i denne omgang. Det er å håpe at *der synodale Weg* gir oss et glimt av en framtidig katolisisme. Men inntil videre er kirkens hierarkiske struktur fullt ut intakt. I kjølvannet av dette minner jeg om at ting som arter seg som sjokkerende revolusjonært blant konservative katolikker, lenge har vært selv-sagte realiteter i så godt som alle andre *mainline*-kirkesamfunn.

Pastoralt lederskap uten strukturelle reformer

Frans har alltid praktisert et pastoralt lederskap, internt så vel som eksternt. Koronakrisen har gitt rikelig anledning til å videreutvikle denne tilnærmingen til ledelse. Det pastorale samsvarer med pavens advarsler og uttrykte motvilje mot klerikalisme – nærmere bestemt selv-sentrerte, paternalistiske og ofte ganske pompøse holdninger innenfor deler av prestestanden. Problemet finnes blant aldrende prelater og *monsignori*, ikke minst i kurien, men også innenfor de yngre prestegenerasjonene, særlig blant såkalte «Johannes Paul II-prester». Den polske paven forfektet en heroisering av presteskapet, basert på prestens særstilling i kraft av en «uutslettelig karakter» – *character indelebilis*. Som korrektiv til dette må Frans' pastorale og antiklerikalistiske anliggender ønskes velkommen.

Samtidig kan pastorale holdninger alene ikke løse Den katolske kirkes krise. Og forsøk på å skjule krisen under et pastoralt dekke er en blindveg. Den klerikalismen paven ønsker

23. Jf. Richard Gaillardetz, «May the Global Church Discover 'Light from the Southern Cross': Review and Analysis of a Potentially Groundbreaking Document on Church Governance (Part I)» og «A Promising Roadmap for Ecclesial Reform and Conversion (Part II)», *La Croix International*, 3. og 4. juni 2020.

24. Brevets tekst finnes her: <https://www.vaticannews.va/de/papst/news/2019-06/papstbrief-synodaler-weg-deutschland-text-franziskus.html> (nedlastet 18.6.2020).

25. Se til dette Hubert Jedin, *Kleine Konzilsgeschichte* (ny utg.; Freiburg: Herder, 1986), spesielt s. 61–126.

å demme opp for, har sitt teologiske grunnlag i kirkens hierarkiske struktur. Strukturelle reformer blir dermed en forutsetning for å sikre bredt gjennomslag for et bærekraftig pastoralt lederskap. Men Frans har lagt stadig mindre vekt på strukturproblematikken, den synes i liten grad å oppta ham, og han ser heller ikke ut til å ha innsett problematikkens rekkevidde og konsekvenser. Etter min mening er dette en av de største manglene, kanskje til og med den største mangelen, ved det nåværende pontifikatet.

Massio Faggioli, professor ved Villanova University i Philadelphia, er inne på liknende tanker i en kritisk analyse av Frans' pavegjerning. Jeg siterer noen hovedpunkter:

- Francis' very important spiritual insights lack a clear systematic structure that can be placed in a theological framework and an institutional order.
- The pope can ignore the Roma Curia in a way other Catholics cannot.
- Some wonder if Francis' pontificate has reached the limit in terms of reform; [...] [this] suggests to reform-minded Catholics that his pontificate is in crisis.
- Francis has been much more effective in deconstructing a culturally and historically limited ecclesiastical and theological paradigm than in building a new one.
- [...] the problem of structural change from a systematic and ecclesiological point of view has really never been addressed [by Francis], not even in light of the tragedy of the sex abuse crisis [...].
- [...] «pastoral conversion» also requires some «ecclesiological structural conversion». But Francis does not want to go there – at least not yet.²⁶

Faggiolis framstilling er moderat, velbegrunnet og forankret i en grunnleggende positiv, om enn skuffet innstilling til Frans. Etter mitt syn overvurderer han pavens resultater på flere punkter, mens han går for langt i retning av å gi motstandere skylden for åpenbare brister og mangler i pontifikatet. Ytringen har likevel vakt stor bestyrtelse, ikke minst i jesuittenes magasin *America*. En av redaktørene, Bill McCormic, responderte på følgende vis:

[There] is a growing sense that the pope is a political official one supports when he favors your agenda or at least when he has the same enemies. What seems to be eroding is a sense that the office of the papacy itself deserves respect and reverence, regardless of who occupies it. The papacy, like any office of leadership, should not be used for personal benefits; the position includes a responsibility to act for the common good that is to be received and to be passed on. The office is not a platform from which to carry out an agenda: It is itself an agenda.²⁷

Det er vanskelig å lese denne ytringen annerledes enn at paven – eller i det minste paveembetet, hvis det finnes en vesentlig forskjell her – er hevet over kritikk og skal omslutes av ubegrenset lojalitet, tilsynelatende uavhengig av hva embetets innehavere måtte foreta seg. Dette avspeiler jesuittordenens utgangspunkt som pavelig støttetropp, samtidig som det overser ordenens ulykkelige erfaringer med mange paver. *America* følger opp med en konstant strøm av totalt ukritiske artikler om den jesuittiske paven. Samtidig står dette i en merkelig kontrast til tidsskriftets nokså gjennomført kritiske analyse av Benedikt XVI's pavegjerning. Etter min oppfatning reflekterer dette en slags selektiv, progressiv nypapalisme; det kommer jeg tilbake til seinere. Men jeg noterer allerede her at en fungerende synodalitet må gi rom for kritisk refleksjon over pavelig lederskap.

26. Jf. Massimo Faggioli, «The Limits of a Pontificate», *La Croix International*, 14. og 15. april 2020 (i to deler).

27. Se Bill McCormick, «What do We Owe the Office of the Papacy?», *America*, 21. mai 2020.

I motsetning til McCormick betrakter jeg den kritikken Faggioli antyder, som oppklarende og betimelig. Innsigelsene kunne gjerne ha vært enda sterkere. Faggioli hevder at utviklingen de neste fem årene vil gi svar på om pontifikatet til Frans kan «reddes». Jeg er mer pessimistisk; en redningsoperasjon vil kreve en rekke lite sannsynlige undre.

Manglende evne til å bruke paveembetets makt

Paveembetet er utstyrt med langt på veg ubegrenset makt.²⁸ Enhver pave er «ufeilbarlig» kirkeleder, suveren monark i Vatikanstaten og innehar definitiv kirkelig autoritet – noe som innebærer at alle viktige avgjørelser forutsetter pavelig tilslutning. Vaticanum II foreskrev at utøving av autoritet skulle skje innenfor en kollegial ramme. Men fokuset på biskoppelig kollegialitet har blitt svekket som en følge av marginaliseringen av konsilet. Et stort antall pavekanoniseringer i løpet av de siste tiårene har gjort embetets makt enda mer overveldende – å distansere seg fra en *Saint Pope* er uhyre krevende.²⁹ Frans har aldri signalisert et ønske om å reformere paveembetet. Lekkasje tyder på at slike intensjoner heller ikke inngår i den sterkt forsinkede konstitusjonen om den romerske kurien.

Jeg har allerede påpekt at den temmelig konsekvent gjennomførte pastorale og åpne lederstilen til dagens pave må ønskes velkommen. Noen ganger ville likevel en fastere holdning overfor «underordnede» reaksjonære motstandere, med deres selektive lojalitet, ha vært å foretrekke. Johannes XXIII klarte å anvende embetets makt – på mildt, men tydelig vis – til fordel for et nødvendig fornyelsesprosjekt da Det andre vatikankonsil ble innkalt. Frans har ikke lyktes med å gjøre det samme i sitt ønske om pastoral fornyelse. Uten på noe vis å hilse overdreven pavemakt velkommen, ville det være tjenlig om denne maktens faktiske eksistens blir brukt mer effektivt for å fremme løsninger på kirkens krise.

Ingen slagkraftig progressiv opposisjon

Jeg har fulgt dekningen av Frans i påstått progressive, amerikanske katolske tidsskrift som *National Catholic Reporter (NCR)*, *America* og *Commonweal* i flere år. Rapporteringen har et enormt omfang – spesielt i *America*. Oppslagene er imidlertid gjennomgående ukritiske, noen ganger får de et hagiografisk preg. Ting vi normalt betrakter som obligatoriske, blir møtt med ovasjoner når paven agerer. Til og med i forbindelse med overgrepskrisen har kirkens øverste ansvarlige leder i stor grad blitt spart for kritikk. Mens det øvrige lederskapet villig vekk kritiseres, blir Frans tildelt en opphøyet, kritikkfri status – på merkverdig vis løsrevet fra kirken og hevet over kritikkverdige kirkelige forhold. Tilløp til misnøye etter Amazonas-synoden forsvant raskt fra spaltene. Bergoglio er nå tilbake som de progressives soleklare favoritt. I USA er Massimo Faggioli en sørgelig ensom progressiv kritisk røst.

Noen ganger grenser jubelen til det ubegripelige. Som når paven hylles som forkjemper for fornyelsesimpulsene fra Vaticanum II. Slike synspunkter kobles sammen med påstander om at kritiske ytringer mot pontifikatet utelukkende stammer fra ultrakonservative tradisjonister. Narrativet om at Frans er en urokkelig «radikaler» som kjemper heroisk mot en massiv reaksjonær opposisjon, presses fram med stor iver.

Jeg nøyer meg med et eksempel på den ukritiske framstillingen av paven. I januar 2020 utnevnte han én kvinne til «undersekretær» i statssekretariatet. Undersekretærer tjeneste-

28. En historisk framstilling av paveembetet og dets omfattende makt finnes i bl.a. John Julius Norwich, *Absolute Monarchs: A History of the Papacy* (London: Random House/Penguin, 2011). Til pavens «ufeilbarlighet», jf. Hans Küng, *Infallible? An Inquiry* (New York: Doubleday, 1983) – en klassisk studie.

29. Tidligere var det nokså uvanlig med pavelige helgenkåring. Men hele sju av de elleve pavene som har regjert siden 1846, har blitt kanonisert, beatifisert eller rubrisert som «ærverdige». Og flere er trolig på veg.

gjør på mellomledernivå i kurien, under «presidenter» og «sekretærer». Francesca Di Giovanni hadde arbeidet i sekretariatet i 27 år og var trolig overkvalifisert for stillingen. Hun kom dessuten fra den lojale Focolare-bevegelsen og burde dermed være et trygt valg. Fem eller seks kvinner er plassert på dette nivået, ingen høyere. Det er en knøttliten andel av kuriens stab. Og jeg har ikke registrert at Frans har foretatt liknende utnevninger.

Til tross for dette tolket de progressive vaticanologene utnevningen som en nærmest revolusjonær handling. Etter mitt syn burde den snarere ha blitt betraktet som et absolutt og elementært minimum. Hvis en protestantisk *mainline*-kirke hadde håndtert denne fundamentale utfordringen like dårlig, ville reaksjonene sannsynligvis ha vært sterke. Den katolske kirke har fortsatt en lang veg å gå før kvinner får den statusen de fortjener. Dagens pave har en annen retorikk, men realitetene skiller seg lite fra forgjengerne.³⁰

Begeistringen for Frans handler ikke bare om dårlig eller slagsidepreget journalistikk. Den reflekterer også neopapalistske tilbøyeligheter blant liberale amerikanske katolikker, etter samme mønster som *America*-redaktør Bill McCormick. Formelt sett har denne holdningen de samme følgene som tradisjonalistenes ærbødighet overfor Pius-pavene og Benedikt XVI. Dermed ender de radikale opp som nok et pavelig parti. Og de medvirker til en overbetoning av paveembetet som skygger for konsilets fokusering på kirken som Guds folk, samt for læren om kollegialitet og *sensus fidelium*. Med unntak av regimene til Pius X og Pius XII har paver knapt noen gang blitt viet så lidenskapelig oppmerksomhet som i de siste tiårene. Under pontifikatet til Frans må progressive ta sin del av ansvaret for dette.

Den progressive neopapalismens mest alvorlige konsekvens er at Den katolske kirke mister noe den har desperat behov for: en slagkraftig og standhaftig intern opposisjon som kan kreve og fremme forandring og fornyelse. Framfor alt den tyske *synodaler Weg* tyder på at dette ivaretas mye bedre i deler av Europa, enn her til lands. I USA har den essensielle kritiske oppgaven blitt overlatt til modige kvinner, samt til ofrene for seksuelle overgrep. Uten en kraftfull progressiv opposisjon er det grunn til å tvile på at den katolske krisen kan bli løst. Det meste vil trolig fortsette som før, med få og små endringer.

Konklusjon

Jeg konkluderer: Til tross for gode intensjoner leverer Frans, i praksis, i overensstemmelse med konservative krefters ønsker. Han skaper en radikal fasade som gjør det lettere å opprettholde tilnærmet *status quo*. Den katolske krisen krever sterkere lut enn det paven har bidratt med. Det forundrer at dette går progressive katolikker hus forbi.

Som allerede antydnet er nedtoningen av strukturspørsmålet og behovet for en grundig fornyelse på dette feltet det største problemet. Frans' uttalte mål er å forandre mennesker, ikke strukturer. Han etterlyser synodalitet, kritiserer klerikalisme og vil fremme et pastoralt lederskap. Men paven innser ikke at alle disse gode forsettene krever dyptgående endringer i kirkens hierarkiske selvforståelse. «Hierarkeologi» og Det andre vaticankonsils visjon av kirken som Guds folk er uforenlige størrelser. Forsøk på å møte sentrale utfordringer blokkeres av den utdaterte strukturen. Løftene om strukturell fornyelse har kokt ned til forholdsvis marginale organisatoriske justeringer.

30. For andre eksempler på ukritisk journalistikk, se Michael Winters, «'Querida Amazonia' Shows how Francis is Looking for Deeper Change», *NCR*, 13.2.2020 og Gerard O'Connell, «A Jesuit Cardinal-Designate Says Pope Francis is Making Vatican II Real», *America*, 3.10.2019. Et intervju med paven ved Austen Ivereigh, «A Time of Great Uncertainty», ble publisert i *Commonweal* 8.4.2020 uten et eneste kritisk spørsmål – selv om Frans omtaler *Humanae vitae* som et livsviktig korrektiv til «den neo-malthusianske bølgen».

Sommeren 2020 har det meste stått på stedet hvil i Vatikanet. En rapport om kardinal McCarricks overgrepshistorie har blitt liggende i dvale. Håndboken om hvordan biskoper skal forholde seg til seksuelt misbruk forelå først 16. juli, halvannet år etter overgrepstoppmøtet – uten oppsiktsvekkende innslag. En instruksjon fra kongregasjonen for presteskaper av 29. juni om lokalmenigheten har blitt møtt med likegyldighet eller kritisk avvisning på mange hold. Noen av pavens uttalelser om koronapandemien har vært til trøst, andre ytringer om likt og ulikt har gått i glemmeboka. Og til tross for stadige lekkasjer har *Praedicate evangelium*, den annonserte konstitusjonen om den romerske kurien, ennå ikke blitt publisert. Dette bekrefter et hovedtrekk ved det nåværende pontifikatet: Ansatser forblir ansatser, de mest brennbare interne problemene forblir uløste.

En ny encyklika ble promulgert 3. oktober 2020, på Frans av Assisis dødsdag.³¹ Skrivet handler om «menneskelig brorskap» (*fraternity*) og har tittelen *Fratelli tutti* («alle brødre»). Ordene stammer fra nevnte Frans, men vitner i dagens situasjon om manglende bevissthet om behovet for et mer inkluderende språk. Jeg må her nøye meg med enkelte korte merknader om den drøyt 90 siders lange tekstens innhold. Paven har utvilsomt mye viktig å si om det menneskelige fellesskapets betydning, samt om forhold i verden som hindrer fellesskap. Encyklikaen arter seg likevel som en litt langdryg katalog over allehånde gode saker – få innslag som kan betegnes som revolusjonerende, og med et mindre tydelig fokus enn drøftingen av økologisk tematikk i *Laudato si'*.

Bortsett fra en betimelig avvisning av dødsstraff (paragraf 263 ff.), signaliserer skrivet ikke grunnleggende kursendringer innenfor Den katolske kirke. Kampen mot den påståtte moderne «relativismen» opprettholdes (paragraf 206). Økumeniske tiltak for å realisere brei kirkelig enhet, som insitamenter til byggingen av menneskelig fellesskap, spiller derimot en påfallende beskjeden rolle i brevet (se paragraf 280). *Fratelli tutti* avspeiler pave Frans' åpenbare ønske om å prioritere allmenne utfordringer i verden. Dette er i utgangspunktet positivt. Men det bør ikke skje til fortrensel for akutte problemer i den kirken han er satt til å lede. Kuriereformen befinner seg fortsatt, i beste fall, på ventelista.

En bør vel ikke utelukke noe. Men lite tyder på at paven vil foreta tilstrekkelige endringer i den hierarkiske kirkestrukturen. Luftig symbolpolitikk spiller en nøkkelrolle i Frans' pavelege regime. Vatikanets økende ansamling av omdømmeekspert og *spin-doctors* mestrer slikt til fullkommenhet, og sekulære medier sluker agnet rått. Vi trenger analyser som avslører symbolpolitikken og etterspør konkret endring.

Noen vil sikkert mene at min kritikk av paven er unødig skarp. Den er imidlertid ikke sterkere enn de progressives innsigelser mot Benedikt XVI, og etter hvert Johannes Paul II. Jeg slutter meg til disse innsigelsene. Men det betyr ikke at Frans er hevet over kritikk. Kritisk bevissthet er et avgjørende stadium på vegen mot en sant fornyet kirke.

Til tross for store mengder god vilje framstår pave Frans som en leder som snakker mye mer enn han handler; som skaper uklarhet og tidvis regelrett forvirring; som ikke har brakt og neppe heller vil bringe bærekraftig fornyelse; som har gjort en bedre jobb eksternt enn internt; og som er best når han forholder seg til ting han ikke kan endre. Jeg gjentar: Frans utgjør en bedring, men han er ingen endelig løsning for en kirke i krise.

31. Den engelske utgaven av *Fratelli tutti* er tilgjengelig her http://www.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html (nedlastet 5.10.20).